

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ САНКЦІЙ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

ПОТОЦЬКИЙ Микола Юрійович - кандидат юридичних наук, заступник начальника відділу організації судового захисту прав Державного підприємства «Український інститут промислової власності», адвокат

Рассмотрены административно-хозяйственные санкции в сфере интеллектуальной собственности. Предложены разработка правил осуществления хозяйственной деятельности с использованием прав интеллектуальной собственности. Контроль за соблюдением таких правил предложено отнести к компетенции государственных инспекторов по вопросам интеллектуальной собственности Государственной службы интеллектуальной собственности Украины.

Постановка проблеми

Визначна роль права інтелектуальної власності у конкурентоздатному підприємстві, обумовлює необхідність застосування якомога ширшого правового інструментарію захисту цих прав.

Саме тому, поряд із традиційними видами відповідальності, яка передбачена за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності (цивільна, адміністративна, кримінальна), вбачається необхідність у поширенні на правопорушення у сфері інтелектуальної власності господарсько-правової відповідальності, зокрема, адміністративно-господарських санкцій.

Правове регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності традиційно поділяється на два інститути: право промислової власності та авторське право та суміжні права.

Слід зазначити, що правові основи застосування адміністративно-господарських

санкцій за правопорушення у сфері авторського права вже закладені (Стаття 9 Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування»). Законодавство про право промислової власності не містить прямих посилень на можливість застосування адміністративно-господарських санкцій.

Аналіз останніх публікацій

Слід зазначити, що у науці господарського права питання адміністративно-господарських санкцій розробляли та порушували відомі науковці: В.М. Гайворонський, В.П. Жушман, В.С. Мілаш, С.В. Несинова, В.С. Щербина, Н.О. Саніахметова. Однак застосування таких санкцій за правопорушення у сфері інтелектуальної власності не отримали достатньої наукової уваги. Зазначене, призвело до фактично ігнорування адміністративно-правових санкцій в сфері інтелектуальної власності.

Постановка завдання

Господарський кодекс України (далі – ГК України) містить положення, які визначають загальні засади застосування адміністративно-господарських санкцій до правопорушень у сфері господарювання. Проте, в ньому відсутні особливості їх застосування у сфері інтелектуальної власності. Відтак, вбачається необхідність у дослідженні застосування зазначених санкцій

цій у сфері інтелектуальної власності та вироблення відповідних рекомендацій, якими можуть керуватися учасники господарських відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження

Адміністративні органи часто забезпечують надзвичайно оперативний захист у випадку порушень прав інтелектуальної власності. Крім того, існування оперативного та ефективного адміністративного захисту прав може послабити тиск на судову систему, оскільки забезпечується паралельна система захисту прав [4, 147].

Поняття адміністративно-господарських санкцій вперше введено в нормативний обіг ГК України. Зокрема, воно вживається у статті 217, а також у главі 27 (статті 238—250) ГК України. Такі санкції можуть бути застосовані за порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності до суб'єктів господарювання уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування. Відповідно до статті 238 ГК України такі санкції є заходами організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків [1].

Згідно зі статтею 250 ГК України, адміністративно-господарські санкції можуть бути застосовані до суб'єкта господарювання протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не пізніше як через один рік з дня порушення цим суб'єктом встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності, крім випадків, передбачених законом.

В.С.Щербина акцентує на тому, що особливості застосування цих санкцій, як впливає зі змісту статті 238 ГК України, полягають у тому, що: підставою їх застосування є порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності; ці санкції застосовуються лише до суб'єктів господарювання (а не до всіх учасників господарських відносин); ці санкції можуть бути застосовані уповноваженими органами

державної влади або органами місцевого самоврядування; ці санкції є заходами організаційно-правового або майнового характеру; ці санкції спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків; ці санкції можуть бути встановлені виключно законами; ці санкції можуть бути застосовані до суб'єкта господарювання протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не пізніше як через один рік з дня порушення цим суб'єктом встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності, крім випадків, передбачених законом [12, 328].

Як зазначає А.Г. Ярема на відміну від відшкодування шкоди, штрафних та оперативно-господарських санкцій адміністративно-господарські санкції застосовуються не контрагентами за договором, а органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Вони є заходами не тільки майнового (на відміну від штрафних санкцій), але й організаційно-правового характеру. Положення ГК України щодо правової природи адміністративно-господарських санкцій є суперечливими. Відповідно до частини першої статті 216 ГК України (господарська-правова відповідальність полягає в застосуванні до правопорушників господарських санкцій), частини другої статті 217 ГК України (господарськими санкціями є відшкодування збитків, штрафні санкції та оперативно-господарські санкції), частини третьої статті 217 ГК України (крім зазначених у частині другій статті 217 ГК України господарських санкцій до суб'єктів господарювання можуть застосовуватись адміністративно-господарські санкції) господарські санкції не охоплюються поняттям господарсько-правової відповідальності. Але стаття 223 ГК України, у якій йдеться, зокрема, про строки застосування до суб'єктів господарювання адміністративно-господарських санкцій має заголовок «Строки реалізації господарсько-правової відповідальності», тобто, тут поняттям господарсько-правової відповідальності охоплюються і адміністративно-господарські санкції. І все ж адміністративно-гос-

подарські санкції слід вважати такими, що виходять за межі поняття господарсько-правової відповідальності, оскільки при визначенні цього поняття частини першої статті 216 ГК України слід вважати такою, що формулює спеціальне правило.

Підставою застосування адміністративно-господарських санкцій є виключно правопорушення, якого припустився суб'єкт господарювання. Вина такого суб'єкта не є умовою застосування подібних санкцій, оскільки частина друга статті 218 ГК України, що опосередковано закріплює принцип вини при застосуванні господарсько-правової відповідальності, не поширюється на адміністративно-господарські санкції. З приводу цього можлива дискусія про доцільність внесення змін до ГК України та інших законів. Але до внесення таких змін відсутність вини суб'єкта господарювання не може бути підставою для звільнення його від застосування адміністративно-господарських санкцій.

Порушення, що є підставою застосування адміністративно-господарських санкцій, можуть бути здійснені в будь-яких правовідносинах: у зобов'язаннях, що кваліфікуються як господарські; у цивільно-правових зобов'язаннях з участю суб'єктів господарювання, які (зобов'язання) не кваліфікуються як господарські; в інших, в тому числі публічно-правових, відносинах. Застосування адміністративно-господарських санкцій не охоплюється поняттям адміністративної відповідальності. Тому неприйнятними є будь-які спроби поширити на відносини з приводу застосування таких санкцій чинність Кодексу України про адміністративні правопорушення [13, 263].

В той же час, Е. Демський акцентує увагу на тому, що адміністративно-господарські санкції за своїм матеріальними і процесуальними властивостям мають спільні риси з адміністративною відповідальністю. Вони, як і адміністративна відповідальність, не мають компенсаційного характеру, не відновлюють початкового майнового стану, їх стягнення здійснюється не на користь іншої сторони або особи господарсько-правових відносин, а зараховуються

(фінансові, штрафні санкції), як і адміністративні штрафи, повністю або частково до державного бюджету та частково до цільових позабюджетних фондів. Логічна структура норм адміністративно-господарських санкцій допускає наявність гіпотези, диспозиції і санкції, які за змістом тотожні адміністративно-деліктним нормам з їх імперативним, державно-владним характером. Складання актів про порушення вимог нормативних актів у сфері підприємницької та господарської діяльності та розгляд справ про порушення здійснюється контрольно-наглядовими органами виконавчої влади (в окремих випадках — судами) або органами місцевого самоврядування по правилам відповідних нормативних актів, але на принципах і умовах, аналогічних тим, які застосовуються при розгляді справ про адміністративні правопорушення. Постанова (рішення) у справі про порушення у сфері економіки та накладення стягнення у вигляді адміністративно-господарських санкцій за змістом і порядку оголошення подібні постановам по справі про адміністративні правопорушення. Порядок оскарження та опротестування адміністративно-господарських санкцій (хоча ГК України він і не визначений) у справі про порушення у сфері економіки, за деякими винятками, майже такий же, як і порядок оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення.

Проте ні загальні риси і ознаки, ні розгляд справи про порушення у сфері господарювання та притягнення до відповідальності в адміністративному порядку ще не означають, що адміністративно-господарські санкції відносяться до адміністративної відповідальності юридичних осіб. Адже притягнення до кримінальної, цивільно-правової відповідальності в судовому порядку ми називаємо не «судовою» відповідальністю, а згідно предмету регулювання — кримінальною чи цивільно-правовою відповідальністю. Застосування адміністративно-господарських санкцій органами державної влади або органами місцевого самоврядування — це їх особливість і відмінність від інших видів юридичної відповідальності [2].

Так, В.К. Мамутов, В.П. Жушман з посиланням на А. Авер'янова говорять, що адміністративно-господарські санкції відрізняються від інших санкцій, що застосовуються до суб'єктів господарювання, наявністю у цих відносинах особливого суб'єкта – такого, в якому, за виразом фахівців, уособлюється так звана публічна адміністрація — у вигляді або державних органів виконавчої влади, або виконавчих органів місцевого самоврядування [5, 262].

Оскільки однією зі сторін у цих відносинах є орган державної влади або орган місцевого самоврядування, а відносини складаються у сфері господарювання, вони є адміністративно-господарськими, в яких поєднуються елементи публічного і приватного права. Скажімо, відповідальність за антиконкурентні дії запроваджена в інтересах як добросовісних суб'єктів господарювання, так і суспільства в цілому для підтримки господарського порядку в державі [3, 228].

Відповідно до статті 239 ГК України органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідно до своїх повноважень та у порядку, встановленому законом, можуть застосовувати до суб'єктів господарювання такі адміністративно-господарські санкції: вилучення прибутку (доходу); адміністративно-господарський штраф; стягнення зборів (обов'язкових платежів); застосування антидемпінгових заходів; припинення експортно-імпорتنих операцій; застосування індивідуального режиму ліцензування; зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності; анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів господарської діяльності; обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання; скасування державної реєстрації та ліквідація суб'єкта господарювання; інші адміністративно-господарські санкції, встановлені цим Кодексом та іншими законами [1].

Н.О. Санахметова звертає увагу на те, що главі 27 ГК України «Адміністративно-господарські санкції» анулювання ліцензії,

на відміну від інших десяти видів адміністративно-господарських санкцій, не знайшло спеціальної регламентації. Детально анулювання ліцензії регулюється статтею 21 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», де передбачено анулювання ліцензії, що у переважній більшості випадків застосовується за порушення законодавства [11, 337].

Варто зазначити, що в попередніх редакціях Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» йшла мова про те, що відповідно до спеціальних законів ліцензуванню підлягають такі види господарської діяльності: банківська діяльність, професійна діяльність на ринку цінних паперів, із надання фінансових послуг, зовнішньоекономічна діяльність, діяльність у галузі телебачення і радіомовлення, діяльність у сфері електроенергетики та використання ядерної енергії, діяльність у сфері освіти, діяльність у сфері інтелектуальної власності, виробництво і торгівля спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами, діяльність у сфері телекомунікацій, будівельна діяльність. Чинна редакція Закону говорить, що його дія поширюється на всіх суб'єктів господарювання [8].

Анулювання ліцензії на здійснення певних видів господарської діяльності слід вважати адміністративно-господарською санкцією — мірою організаційно-правового характеру, що застосовується органом ліцензування до суб'єкта господарювання за порушення встановлених законом правил здійснення певного виду господарської діяльності, та спрямована на припинення правопорушення [11, 337].

В свою чергу В.С.Щербина говорить, що зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності; анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів господарської діяльності; обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання – три види санкцій, які тісно пов'язані між собою підставами застосування [12, 330].

Слід зазначити, що єдність термінологічного апарату може призвести до отождолення ліцензування, як інституту адміністративно-господарського регулювання господарської діяльності та ліцензування, як виду розпорядження правами інтелектуальної власності.

Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», під ліцензією розуміє дозвіл власника патенту (ліцензіара), що видається іншій особі (ліцензіату), на використання винаходу (корисної моделі) на певних умовах. Крім того, власник патенту має право дати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання винаходу корисної моделі на підставі ліцензійного договору, а щодо секретного винаходу (корисної моделі) такий дозвіл надається тільки за погодженням із Державним експертом (частина сьома статті 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Аналогічні положення містять і деякі інші закони в сфері промислової власності. Згідно з частиною восьмою статті 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», власник свідоцтва має право дати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання знака на підставі ліцензійного договору. Ліцензійний договір повинен містити умову про те, що якість товарів і послуг, виготовлених чи наданих за ліцензійним договором, не буде нижчою від якості товарів і послуг власника свідоцтва і що останній здійснюватиме контроль за виконанням цієї умови.

Згідно з частиною п'ятою статті 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», власник патенту має право дати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання промислового зразка на підставі ліцензійного договору.

В основі цих інститутів лежить різна правова природа відносин: 1) приватна – суб'єкт права інтелектуальної власності реалізує своє приватне право – надає дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) публічна – державний орган, реалізує свої функції, визначені законом – надає суб'єкту господарювання дозвіл на здійснення певного виду підпри-

ємництва, за умови відповідності установленим критеріям.

В той же час, специфічна природа права інтелектуальної власності, обумовлює необхідність наявності навіть у такій суто приватній сфері, як розпорядження правами, адміністративного елементу. Так, спеціальні закони у сфері інтелектуальної власності містять положення про так звані примусові ліцензії.

Суть їх полягає у тому, що з метою забезпечення здоров'я населення, оборони держави, екологічної безпеки та інших інтересів суспільства Кабінет Міністрів України може дозволити використання запатентованого винаходу (корисної моделі) визначеній ним особі без згоди власника патенту (деклараційного патенту) у разі його безпідставної відмови у видачі ліцензії на використання винаходу (корисної моделі).

Стосовно авторського права, то як ми уже зазначали, Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» у статті 9 закріплює перелік спеціальних заходів, які можуть застосовуватись з метою припинення порушень вимог щодо виробництва дисків для лазерних систем зчитування, матриць центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності.

Серед цих заходів (які в ГК України фактично називаються адміністративно-господарські санкції) зокрема: обмеження, тимчасова заборона діяльності суб'єктів господарювання в разі її невідповідності вимогам цього Закону; анулювання ліцензії на виробництво дисків для лазерних систем зчитування, матриць у разі повторного порушення ліцензійних умов; тимчасове припинення дії ліцензії на виробництво дисків для лазерних систем зчитування, матриць в разі виявлення порушень вимог цього Закону, допущених виробником, який відмовляється виконувати чи не виконує вимог центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну полі-

тику сфері інтелектуальної власності щодо припинення порушення протягом одного місяця з дня його виявлення [10].

Крім того, в сфері інтелектуальної власності деякі права має такий державний орган як Антимонопольний комітет України (АМКУ). Закон України «Про захист економічної конкуренції» в статті 9 регулює узгоджені дії стосовно прав інтелектуальної власності. Зокрема мова йде про те, що положення статті 6 («Антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання») цього Закону не застосовуються до угод про передачу прав інтелектуальної власності або про використання об'єкта права інтелектуальної власності в тій частині, в якій вони обмежують у здійсненні господарської діяльності сторону угоди, якій передається право, якщо ці обмеження не виходять за межі законних прав суб'єкта права інтелектуальної власності. Вважається, що не виходять за межі прав, зазначених у частині першій цієї статті, обмеження стосовно обсягу прав, які передаються, строку та території дії дозволу на використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також виду діяльності, сфери використання, мінімального обсягу виробництва. Здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції являється одним з основних завдань АМКУ [7].

Відповідно до статті 249 ГК України, суб'єкт господарювання має право оскаржити до суду рішення будь-якого органу державної влади або органу місцевого самоврядування щодо застосування до нього адміністративно-господарських санкцій. У разі прийняття органом державної влади або органом місцевого самоврядування акта, що не відповідає законодавству і порушує права чи законні інтереси суб'єкта господарювання, останній має право звернутися до суду із заявою про визнання такого акта недійсним. Збитки, завдані суб'єкту господарювання у зв'язку з неправомірним застосуванням до нього адміністративно-господарських санкцій, підлягають відшкодуванню в порядку, встановленому цим Кодексом та іншими законами [1].

Як коментує В.К. Мамутов у нормативних актах, які регламентують господарські відносини у певних сферах господарювання, також передбачається можливість оскарження рішень і дій органів державної влади чи самоврядування. Так, Закон України «Про захист економічної конкуренції» передбачає право суб'єктів господарювання на оскарження рішень органів АМКУ. У разі неправомірного застосування до суб'єктів господарювання адміністративно-господарських санкцій, які не відповідають законодавству і порушують їх права чи законні інтереси, останні мають право звернутись до суду з заявою про визнання таких актів недійсними. Це є одним із шляхів захисту прав суб'єктів господарювання і споживачів, передбачених статтею 20 ГК України. Деякі нормативні акти встановлюють порядок оскарження [5, 271].

Досить наглядно ілюструє застосування адміністративно-господарських санкцій в сфері інтелектуальної власності відсутність судової практики. В Єдиному державному реєстрі судових рішень України вдалось знайти рішення де позивач посилався на застосування адміністративно-господарських санкцій. 5 червня 2012 року Окружний адміністративний суд м. Києва відмовив в задоволенні Позивачу за позовом до Державної служби інтелектуальної власності України про визнання незаконним та скасування рішення Державної служби інтелектуальної власності України про тимчасову заборону (зупинення) прав, яке викладено в листі від 29 березня 2012 року №3-7/2200.

В обґрунтування протиправності оскаржуваного рішення представник Позивача посилався на те, що в чинному законодавстві України відсутні норми про зміст та порядок застосування відповідних адміністративно-господарських санкцій, які зазначені в пункті 10 Порядку обліку організацій колективного управління та здійснення нагляду за їх діяльністю, а тому ухвалення «Рішення про тимчасову заборону (зупинення) прав», з посиланням на вищезазначений пункт порядку становить пряме порушення кожної з вищезазначених норм законодавства України [6].

Підсумовуючи проведене дослідження зауважимо, що на нашу думку потенціал адміністративно-господарських санкцій не достатньо реалізований у сфері інтелектуальної власності. Так, вважаємо за необхідне звернути увагу наукової спільноти на перспективність розроблення правил здійснення господарської діяльності із використанням прав інтелектуальної власності.

Слід зазначити, що на сьогоднішній день асоціаціями підприємців та юристів розробляються кодекси чесних звичаїв використання прав інтелектуальної власності у підприємницькій діяльності [14]. Зазначені акти можуть лягти в основу правил здійснення господарської діяльності із використанням прав інтелектуальної власності.

Ситуація, що нині склалася із порушеннями прав інтелектуальної власності в Україні вимагає негайного реагування, причому застосування традиційних: цивільних, адміністративних чи кримінальних способів захисту вже не задовольняє вимоги суспільства. В той же час, розроблення правил здійснення господарської діяльності із використанням прав інтелектуальної власності та запровадження механізмів застосування відповідальності за порушення таких правил сприяло би швидкому та ефективному захисту прав інтелектуальної власності.

Вважаємо за доцільне контроль за отриманням зазначених правил віднести до компетенції державних інспекторів з питань інтелектуальної власності Державної служби інтелектуальної власності України.

На підставі проведеного дослідження ми дійшли наступних **висновків**.

1. ГК України дозволяє застосування такого правового інструментарію в сфері інтелектуальної власності як адміністративно-господарські санкції.

2. Вважаємо за необхідне розроблення правил здійснення господарської діяльності із використанням прав інтелектуальної власності на основі чесних звичаїв використання прав інтелектуальної власності у підприємницькій діяльності, що розробляються відповідними асоціаціями.

3. З метою гармонізації спеціального законодавства з положеннями ГК України, вважаємо доцільним внести зміни в статтю 9 Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування». Зокрема слова «спеціальні заходи» замінити словами «адміністративно-господарські санкції».

Література

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст.56

2. Демский Э. Соотношение административной и хозяйственной ответственности / Специально для «Юридической практики» № 18 (384) от 04 мая 2005 года [Электронный ресурс] Режим доступа <http://pravo.ua/article.php?id=10004613>

3. Жушман В. П. Господарське право України: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / В. М. Гайворонський, В. П. Жушман, Н. В. Погорецька та ін.; За ред. В. М. Гайворонського та В. П. Жушмана. – Х.: Право, 2005. – 384 с.

4. Лонг Д. Захист прав інтелектуальної власності / Практичний посібник/ авторський колектив Доріс Донг, Патриція Рей, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С., — Київ, 2007. — 465 с.

5. Мамотов В.К. Науково-практичний коментар господарського кодексу України / В.К. Мамотов. — Київ: Юрінком Інтер, 2004.— 441 с.

6. Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва / від 5 червня 2012 року / № 2а-5600/12/2670. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24892251>

7. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 12, ст.64

8. Про ліцензування певних видів господарської діяльності // Закон України від 1 червня 2000 року № 1775-III / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, N 36,

АНОТАЦІЯ

Розглянуто адміністративно-господарські санкції у сфері інтелектуальної власності. Запропоновано розроблення правил здійснення господарської діяльності із використанням прав інтелектуальної власності, а контроль за отриманням - віднести до компетенції державних інспекторів з питань інтелектуальної власності Державної служби інтелектуальної власності України.

SUMMARY

Considered administrative and economic sanctions in the field of intellectual property. Proposed development of the rules of economic activity using intellectual property rights. Monitoring of compliance with such rules proposed attributed to the competence of the state inspectors on Intellectual Property of the State Intellectual Property Service of Ukraine.

ст.299

9. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом: Закон України від 17.01.2002 № 2953-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 17, ст.121

10. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування: Закон України від 17.01.2002 № 2953-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 17, ст.121

11. Саніахметова Н.О. Господарське право України: Навчальний посібник / За

заг. ред. проф. Н.О.Саніахметової. — Х.: «Одіссей», 2005.—608 с.

12. Щербина В.С. Господарське право : підручник / В.С.Щербина. — 4-те вид., перероб. і допов. — К.: Юрінком Інтер, 2009. — 640 с.

13. Ярема А.Г. Проблемні питання у застосуванні Цивільного і Господарського кодексів України / Під редакцією Яреми А.Г., Ротаня В.Г. — К.: Реферат, 2005. — 336 с.

14. Комітет з інтелектуальної власності та рекламного права АПУ пропонує обговорити проект «Зводу звичаїв чесної ділової практики у сфері інтелектуальної власності» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://uba.ua/ukr/news/2303/>.